एकाइ ३ · हाम्रा सामाजिक मूल्य र मान्यता: सम्पदा, लोकगीत, लोकबाजा र नृत्य

उत्तरकुञ्जिका · शिक्षकका लागि

पूर्णाङ्क ४०

अङ्क विभाजनमा दिइएका बुँदाका आधारमा अङ्क दिनुहोस्। फरक शब्दमा लेखिएको भए पनि उही कुरा भनेको उत्तर सही मानिन्छ।

१ मुख्य शब्द

ज्ञान · ४

१. राष्ट्रिय सम्पदा
२. मूर्त सम्पदा
३. अमूर्त सम्पदा
४. लोकगीत
५. लोकबाजा
६. पञ्चे बाजा
७. लोकनृत्य
८. शास्त्रीय नृत्य

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

२ जोडा मिलाउनुहोस्

ज्ञान · ३

१. देउडा नाच → **घ.** कर्णाली र सुदूरपश्चिमका पहाडी समुदाय
२. मारुनी नाच → **क.** मगर समुदाय
३. झिझिया नाच → **छ.** मिथिलाका महिला
४. घाटु नाच → **ग.** गुरुङ समुदाय
५. धान नाच → **च.** लिम्बू समुदाय
६. साकेला → **ङ.** राई समुदाय

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

३ ठिक कि बेठिक?

बोध · २

i. ✗ **बेठिक:** लोकनृत्य छुन सकिने वस्तु होइन, पुस्तौँदेखि सिकिँदै आएको सिप र कला हो, त्यसैले यो अमूर्त सम्पदा हो।
ii. ✓ **ठिक**
iii. ✗ **बेठिक:** सारङ्गी धनुले तार रेटेर बजाइने लोकबाजा हो।
iv. ✓ **ठिक**

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

४ अति छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** — **ज्ञान · १**

✓ चारओटा (काठमाडौँ उपत्यका, सगरमाथा राष्ट्रिय निकुञ्ज, चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज र लुम्बिनी) लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** — **बोध · १**

✓ योमरी बनाउने सिप लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** — **ज्ञान · १**

✓ सन् २००३ मा लेखेमा।

घ. **अङ्क विभाजन** — **ज्ञान · १**

✓ चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज लेखेमा।

Science Playground, काठुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

ङ. **अङ्क विभाजन** **बोध · १**

✓ लोकगीतमा समाजको वास्तविकता झल्किने र गीत बदलिँदै जाँदा समाज कसरी बदलियो भन्ने थाहा हुने भएकाले भनी लेखेमा।

च. **अङ्क विभाजन** **ज्ञान · १**

✓ असारे गीत लेखेमा।

छ. **अङ्क विभाजन** **प्रयोग · १**

✓ मसक लेखेमा।

ज. **अङ्क विभाजन** **प्रयोग · १**

✓ शास्त्रीय नृत्य लेखेमा।

५ छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** **बोध · ४**

✓ पर्यटकले होटल, गाइड, यातायात र हस्तकलामा खर्च गर्दा रोजगारी र विदेशी मुद्रा पाइने आर्थिक महत्त्व लेखेमा।

✓ जात्रा, मेला र तीर्थस्थलमा फरक समुदाय भेला भई सामाजिक एकता बढ्ने सामाजिक महत्त्व लेखेमा।

✓ सम्पदाले स्थानीय र राष्ट्रिय पहिचान दिने र गौरवको भावना जगाउने कुरा लेखेमा।

✓ पुर्खाको कला, सिप र परम्परा अर्को पुस्तासम्म पुग्ने वा इतिहासको अध्ययन र अनुसन्धानमा मदत पुग्ने सांस्कृतिक महत्त्व लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** **ज्ञान · ४**

✓ सहनाई, झ्याली, ढोलकी, ट्याम्को र दमाहा गरी पाँचओटै बाजाको नाम लेखेमा।

✓ सहनाई फुकेर बजाइने र गीतको धुन बजाउने बाजा हो भनी लेखेमा।

✓ झ्याली काँसका दुई गोला टुक्रा ठोकेर ताल दिने, वा ढोलकी दुवैतिर छाला भएको सानो ढोल हो भनी लेखेमा।

✓ ट्याम्को सानो नगरा र दमाहा गम्भीर आवाज टाढासम्म सुनिने ठुलो नगरा हो भनी लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** **बोध · ४**

✓ लोकनृत्य लोकगीत र लोकभाकामा, शास्त्रीय नृत्य धर्मशास्त्र र देवीदेवताका कथामा आधारित हुन्छ भनी लेखेमा।

✓ लोकनृत्यका नियम समुदायको परम्पराअनुसार खुला हुन्छन्, शास्त्रीय नृत्य शास्त्रमा तोकिएका मुद्रा र नियमअनुसार नाचिन्छ भनी लेखेमा।

✓ लोकनृत्य समुदायका जोसुकैले हेरेर र सँगै नाचेर सिक्छन्, शास्त्रीय नृत्य तोकिएका नर्तकले गुरुबाट लामो अभ्यास गरेर सिक्छन् भनी लेखेमा।

✓ लोकनृत्य मनोरञ्जन र उत्सवका लागि, शास्त्रीय नृत्य धार्मिक आस्था र पूजाका लागि नाचिन्छ भनी उदाहरणसहित लेखेमा।

६ लामो उत्तर

उत्तर

राष्ट्रिय सम्पदा संरक्षणमा सरोकारवालाको भूमिका

सम्पदा हाम्रा पुर्खाको पसिना र सिपको साक्षी हुन्। पशुपतिदेखि लुम्बिनीसम्म, न्यातपोलदेखि रारासम्मका सम्पदाले नेपाललाई संसारमा चिनाएका छन्। तर फोहोर, अतिक्रमण, लापरबाही र मौलिकता नबुझी गरिएको मर्मतले यिनलाई खतरामा पारेको छ। सन् २००३ मा काठमाडौँ उपत्यका खतरामा परेका विश्वसम्पदाको सूचीमा परेको घटना यसको उदाहरण हो।

सम्पदा जोगाउने काम सरकारको मात्र होइन। राज्यले संरक्षणको कानुन, बजेट र भवन निर्माणको मापदण्ड कडाइका साथ लागु गर्नुपर्छ। स्थानीय तहले सम्पदाको अभिलेख राख्ने र अतिक्रमण रोक्ने गर्नुपर्छ। गुठी र समुदायले जात्रा, नाच र पूजाआजा चलाइराख्नुपर्छ। पर्यटन व्यवसायीले आम्दानीको केही अंश संरक्षणमा लगाउनुपर्छ। विद्यार्थी र युवाले सम्पदामा फोहोर नगर्ने, अरूलाई सचेत गराउने र सरसफाइ अभियानमा सहभागी हुने गर्नुपर्छ।

सबै सरोकारवाला हातेमालो गरे मात्र हाम्रा सम्पदा अर्को पुस्तासम्म पुग्छन्। आजको लापरबाहीको मूल्य भोलिको पुस्ताले तिर्नुपर्छ। **प्रयोग · ७**

अङ्क विभाजन

- ✓ विषयअनुसारको शीर्षक दिएर सम्पादकीयको ढाँचामा लेखेमा।
- ✓ सम्पदाले नेपाललाई चिनाउने र पुर्खाको सिपको साक्षी भएको महत्त्व उदाहरणसहित लेखेमा।
- ✓ फोहोर, अतिक्रमण, लापरबाही वा मौलिकता नबुझी गरिएको मर्मतले सम्पदा खतरामा परेको समस्या लेखेमा।
- ✓ राज्यले संरक्षणको कानुन, बजेट र भवन निर्माणको मापदण्ड लागु गर्नुपर्ने भूमिका लेखेमा।
- ✓ स्थानीय तहले सम्पदाको अभिलेख राख्ने र अतिक्रमण रोक्ने, वा गुठी र समुदायले जात्रा र पूजाआजा चलाइराख्ने भूमिका लेखेमा।
- ✓ पर्यटन व्यवसायी, विद्यार्थी र युवाको भूमिका लेखेमा।
- ✓ सबै सरोकारवाला हातेमालो गरे मात्र सम्पदा अर्को पुस्तासम्म पुग्छन् भन्ने निष्कर्ष लेखेमा।

७ सोच्नुहोस्

उत्तर **उच्च दक्षता · ४**

आम्दानी घटेपछि मर्मत र पूजाआजा गर्ने स्रोत नहुन सक्छ। जात्रा र नाच चलाउने खर्च नभए ती हराउन पनि सक्छन्। त्यसैले मूर्त सम्पदा (मन्दिर) र अमूर्त सम्पदा (जात्रा, नाच) दुवै जोगाउन तिनलाई चलाउने संस्था पनि जोगाउनुपर्छ।

अङ्क विभाजन

- ✓ गुठीको जग्गाको आम्दानीले मन्दिरको मर्मत र जात्राको खर्च चल्ने कुरा लेखेमा।
- ✓ जग्गा मासिँदा मर्मत र पूजाआजाका लागि स्रोत नहुने असर लेखेमा।
- ✓ जात्रा र नाच चलाउने खर्च नभए ती हराउन सक्ने असर लेखेमा।
- ✓ मूर्त र अमूर्त दुवै सम्पदा जोगाउन तिनलाई चलाउने संस्था पनि जोगाउनुपर्ने निष्कर्ष लेखेमा।

८ क्रियाकलाप: नेपाली लोकबाजा

(अङ्क नदिइने)

विद्यार्थीले पाउनुपर्ने नतिजा

मादल: काठको लाम्चो खोल र दुवैतिर छाला, दुवै हातले ठटाएर, देशभर झ्याउरे जस्ता लोकगीतमा। सारङ्गी: काठ खोपेर, धनुले तार रेटेर, गन्धर्व समुदायले गीत गाउँदै। टुङ्ना: एउटै काठ खोपेर अगाडि छाला मोरिएको, चार तार औँलाले तानेर, तामाङ, गुरुङ र शेर्पा समुदायले तामाङ सेलोमा। हुड्को: हातमा बोकिने सानो ढोल, ठटाएर, सुदूरपश्चिमका हुड्केले।

तहअनुसार अङ्क	ज्ञान	बोध	प्रयोग	उच्च दक्षता	**जम्मा**
अङ्क	१५	१२	९	४	**४०**

Science Playground, कादुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

एकाइ ३ · हाम्रा सामाजिक मूल्य र मान्यता: राष्ट्रिय दिवस, व्यक्तित्व, विश्वबन्धुत्व र सामाजिक दायित्व

उत्तरकुञ्जिका · शिक्षकका लागि

पूर्णाङ्क ४०

अङ्क विभाजनमा दिइएका बुँदाका आधारमा अङ्क दिनुहोस्। फरक शब्दमा लेखिएको भए पनि उही कुरा भनेको उत्तर सही मानिन्छ।

१ मुख्य शब्द

ज्ञान · ४

१. राष्ट्रिय दिवस
२. गणतन्त्र
३. सहिद
४. रङ्गभेद
५. विश्वबन्धुत्व
६. मानवता
७. विश्वग्राम
८. सामाजिक दायित्व

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

२ जोडा मिलाउनुहोस्

ज्ञान · ३

१. संविधान दिवस → **ङ.** असोज ३
२. गणतन्त्र दिवस → **ग.** जेठ १५
३. सहिद दिवस → **छ.** माघ १६
४. बाल दिवस → **क.** भदौ २९
५. मजदुर दिवस → **च.** मे १
६. नारी दिवस → **ख.** मार्च ८

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

३ ठिक कि बेठिक?

बोध · २

i. ✗ **बेठिक:** नेपालले वि.सं. २०४७ भदौ २९ मा बाल अधिकार महासन्धि अनुमोदन गरेको सम्झनामा बाल दिवस मनाइन्छ।

ii. ✓ **ठिक**

iii. ✗ **बेठिक:** महोपनिषद्बाट आएको वाक्यांश “वसुधैव कुटुम्बकम्” हो; “विश्वग्राम” शब्द मार्सल म्याकलुहनले सन् १९६२ मा प्रयोग गरेका थिए।

iv. ✓ **ठिक**

प्रत्येकको ०.५ अङ्क।

४ अति छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ शुक्रराज शास्त्री, धर्मभक्त माथेमा, गङ्गालाल श्रेष्ठ र दशरथ चन्दमध्ये कुनै दुई जनाको नाम लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ करिब २७ वर्ष लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** — ज्ञान · १

✓ गुल मकाई लेखेमा।

घ. **अङ्क विभाजन** — बोध · १

✓ धम्कीको बाबजुद केटीहरूको शिक्षाको पक्षमा बोल्न नछोडेकाले भनी लेखेमा।

Science Playground, कादुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

ङ. **अङ्क विभाजन** ज्ञान · १

✓ कैलास सत्यार्थी लेखेमा।

च. **अङ्क विभाजन** ज्ञान · १

✓ सारा पृथ्वी नै एउटा परिवार हो भन्ने अर्थ लेखेमा।

छ. **अङ्क विभाजन** ज्ञान · १

✓ धारा ४१ लेखेमा।

ज. **अङ्क विभाजन** प्रयोग · १

✓ विश्वग्राम लेखेमा।

५ छोटो उत्तर

क. **अङ्क विभाजन** बोध · ४

✓ राणा शासनविरुद्ध लड्दा मृत्युदण्ड पाएका शुक्रराज शास्त्री, धर्मभक्त माथेमा, गङ्गालाल श्रेष्ठ र दशरथ चन्दको बलिदानको सम्झना गर्न भनी लेखेमा।

✓ देशको स्वाधीनता, लोकतन्त्र र गणतन्त्रका लागि ज्यान दिने सबै सहिदलाई सम्मान गर्न भनी लेखेमा।

✓ आज पाएका अधिकार सहिदको बलिदानबाट आएका हुन् भन्ने बोध गर्न भनी लेखेमा।

✓ सहिदले देखेको स्वतन्त्र, न्यायपूर्ण र समृद्ध देशको सपना पूरा गर्न प्रेरणा लिन भनी लेखेमा।

ख. **अङ्क विभाजन** ज्ञान · ४

✓ रङ्गभेदी शासन अन्त्य गर्ने आन्दोलनको नेतृत्व गरी करिब २७ वर्ष जेल बसेको कुरा लेखेमा।

✓ जेलबाट छुटेपछि बदला होइन, मेलमिलापको बाटो रोजेको र पहिलो अश्वेत राष्ट्रपति भई सबैलाई समान व्यवहार गरेको कुरा लेखेमा।

✓ शान्तिपूर्ण रूपमा रङ्गभेद अन्त्य गरेबापत सन् १९९३ मा नोबेल शान्ति पुरस्कार पाएको कुरा लेखेमा।

✓ एचआईभी र एड्सविरुद्ध अभियान चलाएको, वा बुरुन्डी र कङ्गोमा शान्तिका लागि वार्ता चलाएको कुरा लेखेमा।

ग. **अङ्क विभाजन** बोध · ४

✓ सूचना, सञ्चार र यातायातले संसारका टाढाटाढाका मानिस एउटै गाउँका छिमेकीझैँ नजिक भएको अवस्था भनी विश्वग्रामको अर्थ लेखेमा।

✓ विदेशमा रहेका परिवारसँग तुरुन्तै कुरा गर्न सकिने, वा ज्ञान र प्रविधि संसारभरबाट सजिलै पाइने राम्रो प्रभाव लेखेमा।

✓ व्यापार, रोजगारी र पर्यटन बढेको, वा प्रकोप र महामारीमा संसारभरबाट सहयोग आउने राम्रो प्रभाव लेखेमा।

✓ मौलिक संस्कृति कमजोर हुने, गलत सूचना र अनलाइन ठगी छिटो फैलिने, वा सङ्कट र रोग अरू देशमा छिटो फैलिने नराम्रो प्रभाव लेखेमा।

६ लामो उत्तर

उत्तर

हाम्रा राष्ट्रिय दिवस हाम्रा चिनारी र गौरव हुन्

हरेक राष्ट्रिय दिवस इतिहासको एउटा पाना हो। माघ १६ ले राणा शासनविरुद्ध ज्यान दिने सहिदको सम्झना गराउँछ। जेठ १५ ले जनता नै सार्वभौम हुन् भन्ने सन्देश दिन्छ। असोज ३ ले जनताका प्रतिनिधिले बनाएको संविधानको गौरव सम्झाउँछ। भदौ २९ ले बालबालिकाको अधिकारप्रति राज्यको प्रतिबद्धता देखाउँछ। यी दिनले हामी को हौँ र यहाँसम्म कसरी आइपुग्यौँ भन्ने बताउँछन्। त्यसैले यी हाम्रा चिनारी हुन्।

तर दिवस बिदा, ऱ्याली र भाषणमा मात्र सीमित भए यसको अर्थ हराउँछ। सहिद दिवसमा भ्रष्टाचार र अन्यायविरुद्ध उभिने प्रण, संविधान दिवसमा संविधानले दिएका हक र कर्तव्यको अध्ययन, बाल दिवसमा बालबालिकाको आवाज सुन्ने काम भए मात्र दिवस सार्थक हुन्छन्।

Science Playground, कादुन्जे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking

विद्यालय, समुदाय र राज्यले दिवसलाई सिक्ने र काम गर्ने अवसर बनाऔँ। त्यसो गरे हाम्रा राष्ट्रिय दिवस साँच्चै हाम्रा गौरव बन्नेछन्। **प्रयोग · ७**

अङ्क विभाजन

- ✓ विषयअनुसारको शीर्षक दिएर सम्पादकीयको ढाँचामा लेखेमा।
- ✓ सहिद दिवसले राणा शासनविरुद्ध ज्यान दिने सहिदको सम्झना गराउने कुरा लेखेमा।
- ✓ गणतन्त्र दिवस वा संविधान दिवसले दिने सन्देश लेखेमा।
- ✓ बाल दिवस वा अरू कुनै दिवसले दिने सन्देश लेखेमा।
- ✓ यी दिवसले हामी को हौँ र यहाँसम्म कसरी आइपुग्यौँ भन्ने बताउने भएकाले चिनारी र गौरव हुन् भनी लेखेमा।
- ✓ दिवस बिदा, च्याली र भाषणमा मात्र सीमित भए अर्थ हराउने र तिनलाई सिक्ने र काम गर्ने अवसर बनाउनुपर्ने कुरा उदाहरणसहित लेखेमा।
- ✓ विद्यालय, समुदाय र राज्यले गर्नुपर्ने काम सहितको निष्कर्ष लेखेमा।

७ सोच्नुहोस्

उत्तर **उच्च दक्षता · ४**

साथीहरूको सहयोग राम्रो भावना हो, तर यसले उनलाई सधैँ अरूमा निर्भर बनाउँछ। राम्रो समाधान भनेको कक्षा भुइँतलामा सार्नु वा च्याम्प बनाउनु हो, जसले गर्दा उनी आफैँ आउजाउ गर्न सक्छिन्। अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई दयाभन्दा बढी समान पहुँच र अवसर चाहिन्छ।

अङ्क विभाजन

- ✓ साथीहरूले बोकेर लैजानु सहयोगको राम्रो भावना हो भनी स्वीकार गरेमा।
- ✓ यसले उनलाई सधैँ अरूमा निर्भर बनाउने कमजोरी लेखेमा।
- ✓ कक्षा भुइँतलामा सार्ने वा च्याम्प बनाउने जस्तो उनी आफैँ आउजाउ गर्न सक्ने समाधान लेखेमा।
- ✓ अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई दयाभन्दा बढी समान पहुँच र अवसर चाहिन्छ भन्ने निष्कर्ष लेखेमा।

८ क्रियाकलाप: हाम्रो सामाजिक दायित्व

(अङ्क नदिइने)

विद्यार्थीले पाउनुपर्ने नतिजा

ज्येष्ठ नागरिक: परिवारले औषधी र उपचारमा सघाउने, सम्मान गर्ने र निर्णयमा उहाँहरूको अनुभव समेट्ने; विद्यार्थीले कथा र अनुभव सुन्ने, बसमा सिट छोडिदिने; स्थानीय तहले भत्ता र स्वास्थ्य सेवा सहज बनाउने। असहाय व्यक्ति: परिवार र छिमेकीले हेरचाह गर्ने; विद्यालयले सहयोग अभियान चलाउने; स्थानीय तहले सामाजिक सुरक्षामा समेट्ने। अपाङ्गता भएका व्यक्ति: परिवारले पढ्न र काम गर्न अवसर दिने; साथीले खेल र कार्यक्रममा सहभागी गराउने, पढेर सुनाउने, जिस्क्याउनेलाई रोक्ने; स्थानीय तहले परिचयपत्र दिने र सार्वजनिक ठाउँ अपाङ्गतामैत्री बनाउने।

तहअनुसार अङ्क	ज्ञान	बोध	प्रयोग	उच्च दक्षता	**जम्मा**
अङ्क	१७	११	८	४	**४०**

Science Playground, काठ्मान्डे, भक्तपुर
विद्यार्थीसहित भ्रमणको समय लिन: https://science-playground.com/booking